

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС ВИДАЧІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ (ЕКСТРАДИЦІЇ)

ФРИЧ Віталій Іванович - доцент кафедри організації роботи та управління в органах прокуратури Національної академії прокуратури України, старший радник юстиції

В статті проведено аналіз норм Уголовно-процесуального кодексу України, котрими передбачено застосування заходів забезпечення кримінального судочинства в формі заходів пресечення - утримання під вартою при видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції) на території України.

Ключові слова: видача, особа, екстрадиція, кримінальне провадження, запобіжний захід, тримання під вартою.

Зміни в суспільному житті, вільний рух капіталів, товарів, громадян пов'язаний з глобалізацією світових політичних, економічних та правових відносин, міграційними процесами виводить наше суспільство на новий етап розвитку. Для цього етапу є характерними правові проблеми. Зокрема, можна відмітити кількісне та якісне зростання злочинності, яка має міжнародні та транснаціональні риси, а також анексію та окупацію чужої території, з якими пов'язані тяжкі та особливо тяжкі злочини, застосування зброї та інших військових засобів.

Видачі правопорушників приділялося багато уваги в юридичній літературі. Питанням екстрадиції присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені А. Абашидзе, М. Бассіуні, О. Бойцов, В. Бояров, С. Вихрист, Р. Валеєва, О. Демидюк, Н. Зелінська, І. Кушнір, В. Мотиль, С. Нестеренко, К. Пуле, Н. Сафарова та ін.

Інститут видачі обвинувачених і засуджених формувався ще з часів древнього

Єгипту і є ефективною формою надання правової допомоги. Зокрема людству відомо про Мирний договір, який укладений приблизно 1280 року до н.е. між фараоном Єгипту Рамзесом II і королем хетів Хаттусилем III [3].

До витоків правового регулювання міжнародного співробітництва у кримінальному судочинстві України можна віднести договори Київської Русі, які встановлювали процедуру видачі осіб такі, як Русько-візантійські договори 911 і 944 років, Руська Правда у вигляді Короткої правди 1136 року, Пространна Правда 1209 року. Також були акти Російської імперії, які поширювали свою дію на територію України. Зокрема, Стоглав 1551 року, Соборне уложення 1649 року, Наказ сищикам біглих селян і холопів 1683 року.

З початку XVIII століття до початку XIX століття у кримінальному судочинстві Європейських країн відбувалось нормування загальноєвропейських засад видачі. Зокрема, затверджено принцип невидачі політичних емігрантів, надано загальну характеристику міжнародних договорів, спрямованих на видачу осіб, які вчинили злочини, у тому числі й військові.

Витоками правового врегулювання інституту видачі з початку XIX століття до завершення Першої Світової війни у національному законодавстві є Закон Бельгії про видачу злочинців 1833 року, Статут Великобританії про видачу злочинців, що переховуються від правосуддя, між

британськими володіннями 1843 року, Закон Великобританії про екстрадицію 1870 року, Закон Сполучених Штатів Америки про екстрадицію 1848 року, Закон Швейцарської Конфедерації про видачу 1892 року, Закон Республіки Ліберія про офіційний кримінальний процес 1892 – 1893 років.

Міжнародне співробітництво у кримінальному судочинстві після жовтневої революції 1917 року і по цей час має правове регулювання у вигляді договорів загального характеру таких, як Віденська Конвенція про право міжнародних договорів 1969 року, Віденська Конвенція про консульські зносини 1963 року. Також міжнародне співробітництво відбувається за спеціальними договорами щодо захисту прав людини. Вагоме місце належить Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року. Крім того, взаємодія з питань провадження у кримінальних справах відбувається на підставі двосторонніх, багатосторонніх та універсальних договорів, щодо боротьби з окремими видами злочинів на підставі Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року тощо. Також є чинним Типовий договір про взаємну допомогу в галузі кримінального правосуддя, затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 1990 року.

Більш як річний досвід після впровадження нового Кримінального процесуального кодексу засвідчує, що є нагальні проблеми при застосуванні запобіжного заходу стосовно осіб, які вчинили кримінальні правопорушення на території України і виїхали за її межі з метою ухилення від відповідальності. Ці проблеми потрібно вирішувати невідкладно.

Після падіння Берлінської стіни у 80-х роках для громадян України та й колишнього СРСР було відкрито «залізну ширму». Збільшувалась можливість виїзду за кордон. Держави Східної Європи поступово приєднувались до європейських та міжнародних конвенцій, укладали двохсторонні договори. Актуальними стали захист

прав людини і основоположних свобод.

Важливу роль у міжнародному співробітництві відіграють органи прокуратури України і безпосередньо Генеральна прокуратура України, яка є центральним органом влади у цій сфері на стадії досудового розслідування.

Упродовж 2013 – 2014 років робота органів прокуратури України була спрямована на підвищення авторитету та напрацювання позитивного іміджу на міжнародній арені.

Генеральна прокуратура України продовжила співробітництво з європейськими і американськими організаціями та інституціями, посольствами Сполучених Штатів Америки та Європейських країн.

Важливе значення мало співробітництво у сфері видачі правопорушників.

Серед прикладів позитивної співпраці слід назвати видачу у квітні 2013 року до Туреччини громадянина цієї держави пана С., який розшукувався правоохоронними органами цієї ж держави за вчинення упродовж 1987-1992 років 5 терористичних актів.

Запит про його видачу надійшов до Генеральної прокуратури України ще в жовтні 2009 року. Завдяки вжитим заходам вказана особа була встановлена і в листопаді 2009 року затримана на території м. Києва. Під час екстрадиційної перевірки було встановлено, що пан С. причетний також і до вчинення злочину на території України. Вироком українського суду в жовтні 2011 року він був засуджений до 2 років позбавлення волі.

У період відбування покарання паном С. щодо нього проведено екстрадиційну перевірку та в липні 2012 року прийнято рішення про видачу до Туреччини для притягнення до відповідальності за вчинені злочини з відстрочкою до моменту відбуття покарання.

Прийняття рішення про видачу передували поглиблені перевірки численних звернень пана С. стосовно надання йому статусу біженця, ризику порушення його прав у разі видачі тощо.

Після відбуття покарання в березні 2013 року до пана С. застосовано екстра-

диційний арешт, а через місяць передано турецьким правоохоронцям.

Надзвичайний і Повноважний Посол Турецької Республіки Мехмет Самсар у своєму листі до Генерального прокурора України високо оцінив конструктивну співпрацю у питанні видачі терориста та назвав це добрим прикладом співробітництва між двома країнами у правоохоронній сфері.

Як позитив, необхідно відзначити видачу до Соціалістичної Республіки В'єтнам громадянина Н., розшукуваного за торгівлю особливо небезпечними наркотичними засобами (героїном).

Зокрема, у квітні 2013 року від компетентних органів Соціалістичної Республіки В'єтнам надійшов запит про видачу громадянина Н. для притягнення до кримінальної відповідальності за вказаний злочин. За результатами проведеної екстрадиційної перевірки, Генеральна прокуратура України в листопаді 2013 року прийняла рішення про видачу громадянина Н.

Вказане рішення громадянин Н. оскаржив до суду, проте судами першої та апеляційної інстанцій у задоволенні його скарги відмовлено. Оскільки рішення Генеральної прокуратури України набуло чинності, у грудні 2013 року відповідним органам доручено здійснити фактичну передачу громадянина Н. до В'єтнаму.

Слід зазначити, що, незважаючи на наявність Договору між Україною та Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах 2000 року [1], який регулює взаємовідносини між вказаними країнами у сфері екстрадиції, за увесь час співробітництва із вказаною країною це перша видача особи з України до В'єтнаму. З огляду на це, прийняттю рішення про екстрадицію передувало отримання від в'єтнамської сторони додаткових відомостей та гарантій щодо недопущення порушення прав вказаної особи у разі її видачі.

Були випадки видачі осіб, обвинувачених у вчиненні особливо небезпечних та резонансних злочинів. Наприклад, у січні 2013 року до Російської Федерації видано

громадянина цієї держави пана А., обвинуваченого у вчиненні цілого ряду особливо тяжких та тяжких злочинів (бандитизм, вбивства, викрадення людини, вимагання, шахрайство тощо).

За інформацією ЗМІ, пан А. був безпосереднім лідером однієї організованої злочинної групи, яка діяла на території Російської Федерації.

У серпні 2013 року до Російської Федерації фактично передано пана В., обвинуваченого у вчиненні на національній основі вбивств та інших тяжких злочинів.

Слід зауважити, що у наведених випадках було характерним вчинення злочинів неодноразово або злочинна діяльність здійснювалася ними у виді промислу.

Такі особи зазвичай використовували всі можливі засоби, щоб уникнути екстрадиції, а в кінцевому результаті – кримінальної відповідальності за вчинені злочини. Серед засобів, що використовувалися для затягування процедури видачі, – намагання незаконно отримати статус біженця в Україні, оскарження рішень Генеральної прокуратури України про видачу тощо.

Видача таких осіб стала можливою лише завдяки ефективній взаємодії та координації Генеральною прокуратурою України дій підпорядкованих прокуратур, інших правоохоронних органів та державних установ, задіяних у процесі екстрадиції.

Водночас Генеральна прокуратура України, як Центральний орган України, не тільки розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів, але й сама звертається із запитами про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування.

Наприклад, у липні 2013 року до Генеральної прокуратури Російської Федерації було направлено запит про видачу громадянина Б. для притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення крадіжок чужого майна.

Діючими між Україною та Російською Федерацією у сфері екстрадиції міжнародними договорами передбачено обов'язкове приєднання до запиту копії рішення суду щодо утримання особи під

вартою. У зв'язку з цим до вищевказаного запиту долучено копію ухвали суду від 17 липня 2013 року, якою громадянина Б. обрано запобіжний захід – тримання під вартою. Однак зазначеним рішенням суду громадянина Б. як це передбачено кримінальним процесуальним кодексом, ще й визначено розмір застави (кілька тисяч гривень), яку, за інформацією прокуратури області, того ж дня за нього внесено.

Зазначене призвело до того, що до Генеральної прокуратури України та Генеральної прокуратури Російської Федерації (за повідомленням російських колег) надходять звернення щодо незаконності утримання громадянина Б. у Росії під вартою.

З огляду на викладене Генеральна прокуратура Російської Федерації звернулася до Генеральної прокуратури України із запитом про надання додаткових відомостей, які стосуються внесення застави за громадянина Б. при цьому вказала, що у разі підтвердження факту внесення застави запитувану особу буде звільнено з-під варти.

Підставою для визначення судом застави щодо громадянина Б є положення ч. 3 ст. 183 КПК України про те, що слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою зобов'язаний визначити розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим обов'язків, передбачених цим Кодексом [2].

Винятки з цього положення передбачено у ч. 4 ст. 183 КПК України, де зазначається, що суд має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні:

1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;

2) щодо злочину, який спричинив загибель людини;

3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею [2].

Таким чином, законодавець, з одного боку, зобов'язав суди, обираючи стосов-

но особи запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, визначити їй розмір застави, а з іншого – не передбачив виключення з цього у тому разі, якщо особу оголошено у міжнародний чи міждержавний розшук.

У свою чергу, вказане, ймовірно, призводитиме до того, що особи, затримані на території іноземних держав у зв'язку з розшуком правоохоронними органами України будуть звільняться з-під варти після внесення в Україні застави, визначеної рішеннями судів про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Відтак це буде призводити до уникнення розшукуваними кримінальної відповідальності.

Про абсурдність визначення особі, стосовно якої обирається запобіжний захід у вигляді взяття під варту та яка перебуває у міжнародному розшуку, ще й застави свідчить наступне.

Основний принцип застосування вказаного запобіжного заходу полягає у тому, що особа, вносячи кошти, бере на себе певні процесуальні зобов'язання. Такі зобов'язання визначені у ч. 5 ст. 194 КПК України (наприклад, перебувати до службової особи із встановленою періодичністю тощо). У разі, якщо ж особа ці обов'язки не виконує, застава звертається у дохід держави, а суд вирішує питання про обрання особі іншого запобіжного заходу або застави, але в більшому розмірі.

Водночас особа, затримана на території іноземної держави у зв'язку з міжнародним розшуком та щодо якої в Україні внесено заставу, позбавлена всякої, в тому числі фізичної можливості ці обов'язки виконати.

Отже, є нагальна необхідність ініціювати перед Верховною Радою України внесення доповнень до ст. 183 КПК України. Зокрема, частину 4 цієї статті необхідно доповнити пунктом 4 наступного змісту: 4) “щодо особи, яку оголошено у міжнародний та міждержавний розшук”.

Література:

1. Договір між Україною та Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз норм Кримінального процесуального кодексу України, якими передбачено застосування заходу забезпечення кримінального провадження у виді запобіжного заходу – тримання під вартою при видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції) на території України.

SUMMARY

In the article the analysis norms of the Criminal Procedural Code of Ukraine, which provide a measure of provision of criminal proceedings in the form of a preventive measure – detention during the extradition of persons who have committed a criminal offense (extradition) on territory of Ukraine.

допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/704_050

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : за станом на 13 квіт. 2012 / Закон і Бізнес № 22 (1061). – Офіц. вид.– К., 2012. – 320 с.

3. Міжнародне співробітництво під час

кримінального провадження : наук.-практ. посіб. / [Є. М. Блажівський, І. М. Козьяков, О. М. Толочко, С. С. Мірошніченко, О. В. Приходько, В. В. Мухін, О. В. Сапін, А. П. Слободзян, А. О. Штанько]; за заг. ред. Л.О. Фролової. – К. : Алерта, 2013. – 427 с. [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://diplomat-ceremonial.ru/diplomatia-drevnego-vostoka/osobaya-statuya-v-mirnom-dogovore.html>.